

JANUSZ GIERSZEWSKI

Pomeranian University in Słupsk, Poland

ORCID iD: orcid.org/0000-0002-8420-7900

WOJCIECH PIETRZYŃSKI

Pomeranian University in Słupsk, Poland

ORCID iD: orcid.org/0000-0002-0435-4557

DARIUSZ SARZAŁA

University of Warmia and Mazury
in Olsztyn, Poland

ORCID iD: orcid.org/0000-0002-4574-5132

ZJAWISKO BULLYINGU WŚRÓD MŁODZIEŻY SZKOLNEJ NA PRZYKŁADZIE POWIATU CHOJNICKIEGO

THE PHENOMENON OF BULLYING AMONG SCHOOL TEENAGERS IN THE CHOJNICE DISTRICT

ABSTRACT

Objective: The aim of the research was to the frequency of peer violence among adolescents aged 15–19 in the Chojnice District, taking into account its forms (physical, mental and assault), and to analysis the impact of gender and place of residence on the experience of this type of violence.

Method: The research material was obtained using purposive sampling method to select study participants considering similar number of respondents in each group. The data collection tool was a survey questionnaire with closed – and open-ended questions. The questionnaire focused on the frequency of experiencing various forms of peer violence (physical, psychological), measured using a Likert scale, as well as perceptions of social support and available forms of help. The study was based on the analysis of empirical data from 449 respondents.

Results: Results indicate that the majority of respondents had never experienced peer assault, although a certain percentage of respondents reported single or multiple experiences. There were no statistically significant differences in experiences of violence between genders or place of residence. Physical violence also occurred among those surveyed, although there were no significant differences between the groups. In contrast, psychological violence was more common, particularly among urban women, suggesting that women are more vulnerable to this type of aggression, particularly in urban environments.

Conclusions: Given the results obtained, there is a need for further research on peer violence to better understand its causes, effects and effective prevention methods. Additionally, research suggests the need to implement education and intervention programs that would promote positive peer relationships and develop coping skills and empathy, particularly among groups most affected by violence. This study makes an important contribution to the literature on peer violence by providing a detailed picture of the phenomenon in a specific sociogeographic context and drawing attention to the importance of gender and place of residence as factors influencing the experience of peer violence.

STRESZCZENIE

Cel: Celem badań było poznanie częstotliwości występowania przemocy rówieśniczej wśród młodzieży w wieku 15–19 lat w powiecie chojnickim z uwzględnieniem jej form (fizycznej, psychicznej i napaści) oraz dokonanie analizy wpływu płci i miejsca zamieszkania na doświadczanie tego rodzaju przemocy.

Metoda: Materiał badawczy uzyskano za pomocą metody próby celowej do selekcjonowania uczestników badania, z uwzględnieniem zbliżonej liczby badanych w poszczególnych grupach. Narzędziem zbierania danych był kwestionariusz ankiety

zawierający pytania zamknięte i otwarte. W kwestionariuszu skupiono się na częstotliwości doświadczania różnych form przemocy rówieśniczej (fizycznej, psychicznej), mierzonej skala Likerta, a także na percepcji wsparcia społecznego i dostępnych form pomocy. Badanie opierało się na analizie danych empirycznych zebranych od 449 respondentów.

Wyniki: Wyniki wskazują, że większość badanych nigdy nie była ofiarą napaści ze strony rówieśników, choć pewien odsetek respondentów zgłaszał pojedyncze lub wielokrotne doświadczenia. Nie stwierdzono statystycznie istotnych różnic w doświadczaniu napaści między płciami ani miejscem zamieszkania. Podobnie, przemoc fizyczna występowała wśród respondentów, jednak bez znaczących różnic pomiędzy grupami. Natomiast przemoc psychiczna była bardziej powszechna, szczególnie wśród kobiet mieszkających w miastach, co sugeruje, że kobiety są bardziej narażone na tego typu agresję, zwłaszcza w środowisku miejskim.

Omówienie: W świetle uzyskanych wyników zachodzi konieczność dalszych badań nad przemocą rówieśniczą, aby lepiej zrozumieć jej przyczyny, skutki oraz skuteczne metody zapobiegania. Ponadto wyniki badań wskazują na potrzebę implementacji programów edukacyjnych i interwencyjnych, które promowałyby pozytywne relacje między rówieśnikami oraz rozwijały umiejętności radzenia sobie i empatii, szczególnie wśród grup najbardziej narażonych na przemoc. Niniejsze badanie wnosi do literatury istotny wkład na temat przemocy rówieśniczej, oferując szczegółowy obraz zjawiska w specyficznym kontekście społeczno-geograficznym, a także zwracając uwagę na znaczenie płci i miejsca zamieszkania jako czynników wpływających na doświadczanie przemocy rówieśniczej.

KEYWORDS: *school youth, peer violence, bullying, safety*

SŁOWA KLUCZOWE: *młodzież szkolna, przemoc rówieśnicza, bullying, bezpieczeństwo*

WPROWADZENIE

Wśród wielu współczesnych przejawów zachowań ryzykownych występujących w grupie młodzieży szkolnej, szczególny niepokój społeczny i zainteresowanie badawcze budzi zjawisko przemocy rówieśniczej zwane również bullyingiem (Krajewska, 2012; Chun, i in., 2020; Smith, Robinson, Slonje, 2021; Jędrzejko, Sarzała, Piestrzyński, 2022). Zjawisko to niesie bowiem ze sobą nie tylko szereg negatywnych skutków w sferze fizycznej i psychicznej młodych ludzi, lecz także zaburza proces socjalizacji i wychowania młodzieży szkolnej.

Najczęściej wyróżnianymi w piśmiennictwie formami dręczenia wśród rówieśników są: przemoc fizyczna (naruszenie nietykalności drugiej osoby, jej własności lub podejmowanie działań niosących takie ryzyko), przemoc werbalna (wypowiadanie negatywnych komunikatów uwłaczających godności ofiary) i przemoc relacyjna (wykluczenie grupowe, izolacja) (Stassen, Berger, 2007, s. 90–126).

Podtyp agresywnych zachowań polegający na atakowaniu ofiary przez jednostkę bądź grupę w sposób zamierzony i powtarzalny, stanowi zjawisko bullyingu. W języku potocznym i naukowym używa się jednak wielu synonimów tego terminu, m.in. takich jak znęcanie się, dręczenie, nękanie, prześladowanie, zastraszanie, terroryzowanie, a także stosowanie przemocy szkolnej lub rówieśniczej (Twardowska-Staszek, Zych, 2019, s. 117). Na gruncie nauk społecznych termin *bullying* oznacza negatywne, intencjonalne działania osoby lub osób, polegające na wielokrotnym atakowaniu innej osoby w dłuższym przedziale czasowym, w sposób bezpośredni, a osoba atakowana, z uwagi na przewagę sprawców (fizyczną lub psychologiczną), nie jest w stanie się bronić (Olweus, 2011, s. 520). Pojęcie bullyingu opiera się na klasycznych kryteriach przemocy rówieśniczej, tj. intencjonalności sprawcy, powtarzalności, nierównowagi sił, przynależności sprawcy i ofiary do tej samej grupy społecznej, bezpośredniości działań (Dehue, Bolman, Völlink, 2008, s. 217).

Rozwój technologiczny i związany z nim dostęp dzieci i młodzieży do pośrednich środków komunikacji przyniosły nową formę w postaci przemocy elektronicznej, której konsekwencje są w zasadzie tożsame ze standardowymi formami dręczenia (Pyżalski, 2012, s. 105). Należy jednak zaznaczyć, że przemoc tradycyjna w postaci bullyingu miała statyczny charakter i można było określić granice jej czasu i miejsca (np. przemoc w szkole, w domu). Natomiast przemoc elektroniczna, określana również jako cyberbullying, nie ogranicza się do określonego miejsca, np. szkoły czy też typowych codziennych aktywności człowieka. Przybiera ona bowiem różnego rodzaju formy krzywdzenie (innych osób) za pośrednictwem sieci internetowej i może wystąpić niemal w dowolnym miejscu i czasie (Sarzała, 2021, s. 155; Wróbel-Delegacz, 2019, s. 14–15; Patchin, Hinduja, 2010, s. 727).

Przemoc rówieśnicza to zatem złożone zjawisko społeczne dotyczące dzieci i młodzież w różnych środowiskach, zwłaszcza w szkołach (Smith, Robinson, Slonje, 2021; Piestrzyński, Sarzała, 2021). Jest przedmiotem licznych badań naukowych, które starają się zrozumieć jej przyczyny, skutki i strategie zapobiegania.

Zjawisko przemocy rówieśniczej definiowane jest jako negatywne, celowe działanie skierowane przez jedną osobę lub grupę osób wobec innych, które nie są w stanie obronić się przed takim działaniem. Może przybierać różne formy, w tym przemoc fizyczną, werbalną, psychiczną, a także cyberprzemoc (Olweus, 1993, s. 139). Wyniki licznych badań naukowych wskazują negatywny wpływ przemocy rówieśniczej na psychiczne, fizyczne i behawioralne samopoczucie nastolatków (Sinclair i in., 2012). Völlink i in., 2013; Gámez-Guadix, i in., 2014).

Badania wskazują na szereg czynników ryzyka przemocy rówieśniczej, które obejmują cechy indywidualne agresorów i ofiar (np. niska samoocena, problemy z kontrolą impulsów), cechy rodzinne (np. brak ciepła i wsparcia w rodzinie, przemoc domowa), a także czynniki szkolne i społeczne (np. brak interwencji ze strony nauczycieli, tolerancja dla agresywnych zachowań) (Espelage, Swearer, 2003). Finkelhor, Turner i Hamby (2020) proponują badanie agresji rówieśniczej (*peer aggression*) oraz wiktyimizacji rówieśniczej (*peer victimization*). Agresję definiują jako akt przemocy z intencją wyrządzenia krzywdy, natomiast wiktyimizację jako krzywdę spowodowaną przez inne osoby (w tym przypadku rówieśników), które nie działają zgodnie z normami akceptowalnego społecznie zachowania, w tym również przypadki bez intencji skrzywdzenia, kiedy działanie ma pobudki egoistyczne (np. ekshibicjonizm czy kradzież). Wiktyimizację rówieśniczą dzielą oni na następujące typy: przemoc fizyczna (bicie, kopanie, uderzanie przedmiotem z intencją zrobienia krzywdy), psychiczna lub emocjonalna (słowa i czyny mające na celu sprawienie emocjonalnego bólu) oraz czyny przeciwko mieniu (wandalizm, kradzież). W tym podejściu ważny jest kontekst relacji – jednoznaczny (*explicite*) status relacji oraz ukryty (*implicite*). Pierwszy przypadek dotyczy relacji między rodzeństwem, z chłopakiem/dziewczyną (w związku), z przyjaciółmi lub znajomymi, w grupie etnicznej, czyli te relacje, które są jawne i oczywiste. Natomiast ukryty status relacji może dotyczyć różnic w popularności, statusu ekonomicznego, wykształcenia – nie są one wyrażone wprost, pozostają ukryte czasami nawet dla samych zainteresowanych, a ich dostrzeżenie wymaga znajomości kontekstu. Powyższe założenia widoczne są w Kwestionariuszu Wiktyimizacji Młodzieży (*Juvenile Victimization Questionnaire*), w którym Finkelhor, Turner i Hamby (2020) zawarli sześć pytań o doświadczenia przemocy ze strony rówieśników. Są to pytania o:

1. napaść zbiorową (*Gang or Group Assault*);
2. przemoc fizyczną (*Peer or Sibling Assault*);

3. uderzenie w miejsca intymne (*Nonsexual Genital Assault*);
4. znęcanie się (*Physical Intimidation by Peers*);
5. przemoc psychiczną/emocjonalną (*Relational Aggression by Peers*);
6. przemoc w związku (*Dating Violence*).

Badania identyfikują wiele czynników ryzyka związanych z przemocą rówieśniczą, w tym cechy indywidualne agresorów i ofiar, takie jak niska samoocena czy problemy z kontrolą impulsów, cechy rodzinne, np. brak wsparcia w rodzinie czy przemoc domowa, oraz czynniki szkolne i społeczne, takie jak tolerancja dla agresywnych zachowań czy brak interwencji ze strony nauczycieli (Espelage, Swearer, 2003).

Analiza dostępnych źródeł pokazuje, że przemoc rówieśnicza wymaga wieloaspektowych działań prewencyjnych i interwencyjnych, uwzględniających indywidualne, rodzinne i społeczne czynniki ryzyka.

Badanie zjawiska bullingu (dręczenia rówieśniczego) może być przeprowadzone przy użyciu różnych metod badawczych, zarówno jakościowych, jak i ilościowych, w zależności od celów badania, kontekstu, dostępności uczestników itp.

Niniejsze badanie będzie miało na celu wykazanie, w jakim stopniu młodzież powiatu chojnickiego doświadcza obiektywnych zagrożeń występujących w środowisku rówieśniczym (Biernat, Gierszewski, 2013). Takich danych dostarczyć mogą wyniki odnoszące się do liczby i form działań przemocowych, ale także postaw przyjmowanych przez ofiary, poszukiwania wsparcia oraz aktywnych form reakcji.

METODA I NARZĘDZIA BADAWCZE

Metodologia badań dotyczących przemocy rówieśniczej wśród młodzieży szkolnej w powiecie chojnickim opierała się na kilku kluczowych elementach, które umożliwiły zebranie i analizę danych empirycznych na temat doświadczanej przez respondentów przemocy.

Badanie zostało przeprowadzone wśród młodzieży w wieku 15–19 lat, zamieszkującej powiat chojnicki (luty 2024). Uczestnicy badania stanowili reprezentatywną próbę tej populacji, podzieloną na podgrupy ze względu na płeć (kobiety, mężczyźni) oraz miejsce zamieszkania (miasto, wieś).

Wykorzystano metodę próby celowej do wyselekcjonowania uczestników badania. Ostatecznie badaniami objęto 449 uczestników.

Głównym narzędziem zbierania danych był kwestionariusz ankiety zawierający pytania zamknięte i otwarte. Kwestionariusz skupiał się zarówno na częstotliwości doświadczania różnego rodzaju form przemocy rówieśniczej (fizycznej, psychicznej), która była mierzona skalą Likerta, jak i na percepcji wsparcia społecznego oraz dostępnych form pomocy.

W celu przedstawienia podstawowych informacji o próbie oraz rozkładzie odpowiedzi na poszczególne pytania użyto statystyk opisowych, takich jak średnia, odsetek, minimalne i maksymalne wartości. W celu zbadania różnic między grupami pod względem doświadczania przemocy rówieśniczej wykorzystano analizę wariancji (ANOVA). Natomiast do dokonania dokładniejszej analizy różnic pomiędzy poszczególnymi grupami zastosowano test *post hoc* Tukeya.

Dane zostały zebrane za pośrednictwem ankiet *online* oraz papierowych, w zależności od dostępności i preferencji uczestników. Ankiety były anonimowe, aby zachęcić uczestników do szczerego dzielenia się swoimi doświadczeniami. Zebrane dane zostały zanalizowane przy użyciu oprogramowania statystycznego, co umożliwiło identyfikację wzorców, trendów oraz statystycznie istotnych różnic między grupami. Wszyscy uczestnicy zostali poinformowani o celu i charakterze badania oraz o zachowaniu anonimowości i poufności ich odpowiedzi. Udział w badaniu był dobrowolny, a uczestnicy mogli wycofać się w dowolnym momencie.

Metodologia ta pozwoliła na uzyskanie wiarygodnych danych na temat doświadczania przemocy rówieśniczej wśród młodzieży w powiecie chojnickim, a także na identyfikację potencjalnych czynników ryzyka i wsparcia, co może przyczynić się do opracowania skutecznych strategii prewencyjnych i interwencyjnych.

WYNIKI I Dyskusja

Przemoc rówieśnicza stanowi istotny problem społeczny, zwłaszcza w kontekście środowiska rówieśniczego. Zjawisko to ma negatywne konsekwencje zarówno dla ofiar, jak i dla sprawców, a także dla ogólnego klimatu środowiska rówieśniczego. W związku z tym istnieje potrzeba zgłębienia skali występowania przemocy rówieśniczej.

Problem badawczy sformułowano w formie pytania: *Jaka jest częstotliwość występowania przemocy rówieśniczej wśród młodzieży w wieku 15–19 lat w powiecie chojnickim z podziałem na przemoc fizyczną, psychiczną i napaść oraz przeprowadzenie analizy dotyczącej wpływu płci i miejsca zamieszkania na doświadczanie tego rodzaju przemocy?*.

Problemy badawcze:

1. Jak często młodzież powiatu chojnickiego staje się ofiarą napaści ze strony rówieśników?

H: 1 Zmienna: Częstotliwość napaści na młodzież. Zakładamy, że w sposób istotny statystycznie młodzież zamieszkująca tereny miejskie częściej doświadcza przemocy niż młodzież zamieszkująca tereny wiejskie.

Tabela 1A. *Częstotliwość napaści na młodzież powiatu chojnickiego ze strony rówieśników*

Badana grupa	N	Nigdy		Jeden raz lub dwa razy		Kilka razy		Regularnie		Niemalże codziennie	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kobiety (wieś)	133	106	79,72	15	11,28	4	3,0	6	4,5	2	1,5
Kobiety (miasto)	118	89	75,35	11	9,35	5	4,25	11	9,35	2	1,7
Mężczyźni (miasto)	118	85	72,25	16	13,6	9	7,65	5	4,25	3	2,25
Mężczyźni (wieś)	80	65	81,25	4	5,0	5	6,25	5	6,25	1	1,25
Łącznie	449	345	76,84	46	10,24	23	5,12	27	6,02	8	1,78

Tabela 1B. Statystyki opisowe, wyniki analizy wariancji, Test post hoc Tukeya – dla zmiennej: Częstość napaści na młodzież powiatu chojnickiego ze strony rówieśników

Grupa*	N	Min.	Max.	M	SD
A	133	1	5	1,368	0,866
B	118	1	5	1,525	1,052
C	118	1	5	1,517	0,985
D	80	1	5	1,412	0,904
Razem	449	1	5	1,456	0,945
Źródło	SS	df	MS	Test F	p
Między grupami	2,1784	3	0,7261	0,7820	0,5044
Wewnątrz grup	413,2247	445	0,9286		
Suma	415,4031	448			
Para zabiegów*	Statystyka Tukey HSD Q	Wartości p Tukey HSD Q	Poziom istotności		
A kontra B	1,8220	0,5624980	n		
A kontra C	1,7236	0,6014878	n		
A kontra D	0,4572	0,8999947	n		
B kontra C	0,0955	0,8999947	n		
B kontra D	1,1443	0,8311540	n		
C kontra D	1,0584	0,8651970	n		

*A – kobiety zamieszkujące tereny wiejskie
 B – kobiety zamieszkujące tereny miejskie
 C – mężczyźni zamieszkujący tereny miejskie
 D – mężczyźni zamieszkujący tereny wiejskie
 n – wynik statystycznie niezistotny
 N = ilość badanych uczniów z powiatu chojnickiego

Źródło: opracowanie własne

Tabela 1A prezentuje dane dotyczące częstości napaści na młodzież w powiecie chojnickim, ze szczególnym uwzględnieniem podziału na płeć oraz miejsce zamieszkania (miasto vs wieś). Analiza danych pokazuje, że większość młodzieży (76,84%) nigdy nie doświadczyła napaści ze strony rówieśników.

Jednakże mniejsza część badanych zgłaszała, że doświadczyła napaści jeden lub dwa razy (10,24%), kilka razy (5,12%), regularnie (6,02%) lub niemalże codziennie (1,78%).

Porównując grupy ze względu na miejsce zamieszkania i płeć, można zauważyć, że:

- kobiety z terenów wiejskich i mężczyźni z terenów wiejskich wykazują najwyższe wyniki procentowe wśród osób, które nigdy nie doświadczyły napaści (odpowiednio 79,72% i 81,25%);
- wśród mężczyzn z miasta występuje nieco wyższy odsetek osób, które doświadczyły napaści kilka razy lub regularnie, w porównaniu z innymi grupami.

Kobiety z miasta i mężczyźni z miasta wykazują wyższe wyniki procentowe dla kategorii *regularnie* i *niemalże codziennie* niż ich badane osoby z terenów wiejskich.

Analiza statystyczna (Tabela 1B) za pomocą testu ANOVA wskazuje, że nie ma statystycznie istotnych różnic w częstotliwości napaści między grupami ($p=0,5044$), co sugeruje, że miejsce zamieszkania i płeć nie mają znaczącego wpływu na częstotliwość doświadczania napaści przez młodzież w powiecie chojnickim. Średnie (M) dla grup mieszczą się w przedziale od 1,368 do 1,525, co wskazuje na niski ogólny poziom napaści.

Test *post hoc* Tukeya nie wykazał statystycznie istotnych różnic między żadnymi parami grup (wszystkie wartości p były znacznie wyższe niż: $p<0,05$), co dodatkowo potwierdza wniosek o braku istotnych różnic w doświadczaniu napaści ze względu na analizowane zmienne.

Ogólnie niski poziom napaści: Większość młodzieży z powiatu chojnickiego nigdy nie doświadczyła napaści ze strony rówieśników.

Brak znaczących różnic między grupami: Płeć i miejsce zamieszkania nie wpływają w sposób istotny statystycznie na częstotliwość doświadczania napaści.

Potrzeba dalszej analizy: Dzięki uzyskanym wynikom można przypuszczać, że inne czynniki, nieuwzględnione w badaniu, mogą determinować doświadczenia związane z zjawiskiem napaści wśród młodzieży. Zaleca się dalsze badania, które mogłyby ukazać inne aspekty życia młodzieży, takie jak środowisko szkolne, wsparcie społeczne czy występowanie przemocy w mediach.

Problem badawczy nr 2: Na ile adolescenty powiatu chojnickiego doświadczają przemocy rówieśniczej w wymiarze fizycznym?

H: 2 Zmienna: Doświadczanie przemocy psychicznej. Przypuszczamy, że kobiety w wieku 15–19 lat doświadczają przemocy psychicznej ze strony rówieśników w powiecie chojnickim istotnie częściej niż mężczyźni, przy czym różnica ta jest bardziej wyraźna na terenach miejskich.

Tabela 2A. Doświadczanie przez adolescentów powiatu chojnickiego przemocy rówieśniczej w wymiarze fizycznym

Badana grupa	N	Nigdy		Jeden raz lub dwa razy		Kilka razy		Regularnie		Niemalże codziennie	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kobiety (wieś)	133	70	52,63	29	21,81	16	12,03	15	11,28	3	2,25
Kobiety (miasto)	118	62	52,5	18	15,2	15	12,75	16	13,6	7	5,95
Mężczyźni (miasto)	118	68	57,6	21	17,84	12	10,2	10	8,5	7	5,95
Mężczyźni (wieś)	80	45	56,25	14	17,5	11	13,75	9	11,25	1	1,25
łącznie	449	245	54,58	82	18,25	54	12,01	50	11,14	18	4,01

Tabela 2B. Statystyki opisowe, wyniki analizy wariancji, Test post hoc Tukeya – dla zmiennej: Doświadczanie przez adolescentów powiatu chojnickiego przemocy rówieśniczej w wymiarze fizycznym

Grupa*	N	Min.	Max.	M	SD
A	133	1	5	1,887	1,139
B	118	1	5	2,051	1,319
C	118	1	5	1,872	1,244
D	80	1	5	1,837	1,252
Razem	449	1	5	1,918	1,218

Źródło	SS	df	MS	Test F	p
Między grupami	2,9671	3	0,9890	0,6720	0,5696
Wewnątrz grup	654,9839	445	1,4719		
Suma	657,951	448			
Para zabiegów*	Statystyka Tukey HSD Q	Wartości p Tukey HSD Q	Poziom istotności		
A kontra B	1,5082	0,6868702	n		
A kontra C	0,1321	0,8999947	n		
A kontra D	0,4096	0,8999947	n		
B kontra C	1,5935	0,6530828	n		
B kontra D	1,7172	0,6040307	n		
C kontra D	0,2848	0,8999947	n		

*A – kobiety zamieszkujące tereny wiejskie
 B – kobiety zamieszkujące tereny miejskie
 C – mężczyźni zamieszkujący tereny miejskie
 D – mężczyźni zamieszkujący tereny wiejskie
 n – wynik statystycznie nieistotny
 N = ilość badanych uczniów z powiatu chojnickiego

Źródło: opracowanie własne

Analiza danych z Tabeli 2A, dotycząca doświadczania przez młodzież powiatu chojnickiego przemocy rówieśniczej w wymiarze fizycznym, wskazuje na różnice w doświadczeniach między grupami pod względem miejsca zamieszkania i płci. Większość respondentów (54,58%) zgłosiła, że nigdy nie doświadczyła przemocy fizycznej ze strony rówieśników, jednak znacząca liczba młodych osób doświadczyła takiej przemocy przynajmniej raz.

W szczególności:

- kobiety z terenów wiejskich wykazują stosunkowo równomierny rozkład doświadczenia przemocy fizycznej od *nigdy* po *niemalże codziennie*, choć większość nigdy nie doświadczyła takiej przemocy;
- kobiety z miasta oraz mężczyźni z miasta częściej niż inne grupy zgłaszali regularne lub niemalże codzienne doświadczenia przemocy fizycznej;

- mężczyźni z wiejskich terenów wykazują podobny do kobiet z terenów wiejskich rozkład odpowiedzi, a większość z nich nigdy nie doświadczyła przemocy fizycznej.

Wnioski z Tabeli 2B, zawierającej statystyki opisowe i wyniki analizy wariancji, potwierdzają brak statystycznie istotnych różnic w doświadczaniu przemocy fizycznej między grupami ($p=0,5696$). Średnie (M) wskazują na niski do umiarkowanego poziom doświadczania przemocy fizycznej wśród wszystkich grup, z lekkimi różnicami w wartościach średnich pomiędzy poszczególnymi grupami.

Test *post hoc* Tukeya również nie wykazał statystycznie istotnych różnic między żadnymi parami grup, co sugeruje, że zarówno miejsce zamieszkania, jak i płeć nie wpływają w sposób znaczący na doświadczanie przemocy fizycznej wśród badanej młodzieży.

Wnioski:

- Powszechność przemocy fizycznej: Pomimo że większość respondentów nigdy nie doświadczyła przemocy fizycznej, znacząca liczba młodzieży zgłaszała takie doświadczenia, co wskazuje na problem przemocy rówieśniczej w powiecie chojnickim.
- Brak istotnych różnic między grupami: Analiza statystyczna nie wykazała istotnych różnic w doświadczaniu przemocy fizycznej ze względu na płeć i miejsce zamieszkania, sugerując, że te czynniki nie determinują w znaczący sposób ryzyka występowania takiej przemocy.
- Potrzeba dalszych badań: Wyniki wskazują na konieczność przeprowadzenia dalszych badań w celu zrozumienia innych potencjalnych czynników wpływających na doświadczanie przemocy fizycznej, takich jak cechy osobowości, środowisko szkolne, czy dostęp do wsparcia społecznego.

Biorąc pod uwagę przyjętą hipotezę dotyczącą doświadczania przemocy psychicznej przez kobiety, warto zauważyć, że wyniki dotyczące przemocy fizycznej nie pozwalają bezpośrednio ani na potwierdzenie, ani zaprzeczenie tej hipotezy, gdyż skupiały się one na innym wymiarze przemocy. Jednak brak

istotnych różnic między grupami pod względem przemocy fizycznej może sugerować złożoność zjawiska przemocy rówieśniczej.

Problem badawczy nr 3: W jakim stopniu młodzież powiatu chojnickiego doświadcza przemocy psychicznej ze strony rówieśników?

H: 3 Zmienna: Doświadczenie przemocy fizycznej: Regularność doświadczania przemocy fizycznej wśród młodzieży powiatu chojnickiego różni się znacząco w zależności od płci i miejsca zamieszkania, z większą częstotliwością incydentów wśród mieszkańców miast niż wsi.

Tabela 3A. Doświadczenie przez młodzież powiatu chojnickiego przemocy psychicznej ze strony rówieśników

Badana grupa	N	Nigdy		Jeden raz lub dwa razy		Kilka razy		Regularnie		Niemalże codziennie	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kobiety (wieś)	133	52	39,1	26	19,55	26	19,55	22	16,54	7	5,26
Kobiety (miasto)	118	40	34,00	26	21,92	19	16,12	22	18,64	11	9,32
Mężczyźni (miasto)	118	67	56,75	18	15,2	8	6,8	16	13,6	9	7,65
Mężczyźni (wieś)	80	42	52,5	10	12,5	12	15,00	7	8,75	9	11,25
Łącznie	449	201	44,77	80	17,82	65	14,47	67	14,92	36	8,02

Tabela 3B. Statystyki opisowe, wyniki analizy wariancji, Test post hoc Tukeya – dla zmiennej: Doświadczenie przez młodzież powiatu chojnickiego przemocy psychicznej ze strony rówieśników

Grupa*	N	Min.	Max.	M	SD
A	133	1	5	2,293	1,284
B	118	1	5	2,475	1,369
C	118	1	5	2,00	1,371
D	80	1	5	2,138	1,431
Razem	449	1	5	2,236	1,364

Źródło	SS	df	MS	Test F	p
Między grupami	14,5004	3	4,8335	2,6279	0,0498
Wewnątrz grup	818,4571	445	1,83993		
Suma	832,9755	448			
Para zabiegów*	Statystyka Tukey HSD Q	Wartości p Tukey HSD Q	Poziom istotności		
A kontra B	1,4953	0,6920084	n		
A kontra C	2,4179	0,3198814	n		
A kontra D	1,1478	0,8297787	n		
B kontra C	3,8012	0,0373328	*p<0,05		
B kontra D	2,4270	0,3165502	n		
C kontra D	0,9900	0,8923143	n		

*A – kobiety zamieszkujące tereny wiejskie
 B – kobiety zamieszkujące tereny miejskie
 C – mężczyźni zamieszkujący tereny miejskie
 D – mężczyźni zamieszkujący tereny wiejskie
 n – wynik statystycznie nieistotny

N = ilość badanych uczniów z powiatu chojnickiego

Źródło: opracowanie własne

Komentarz: różnica w doświadczaniu przemocy psychicznej na poziomie istotnym zachodzi tylko w przypadku kobiet i mężczyzn z terenów miejskich $p < 0,05$ (częściej tego typu przemocy doświadczają kobiety).

Analiza danych z Tabeli 3A i 3B dotyczących doświadczania przez młodzież powiatu chojnickiego przemocy psychicznej ze strony rówieśników wskazuje na istotne różnice w doświadczeniach związanych z przemocą psychiczną między grupami badanych.

Interpretacja tabeli 3A:

- doświadczanie przemocy psychicznej jest bardziej rozpowszechnione niż można by przypuszczać, z ogólnym odsetkiem 44,77% młodzieży, która nigdy nie doświadczyła tego typu przemocy, co oznacza, że ponad połowa respondentów miała z nią do czynienia;

- kobiety z miasta doświadczają przemocy psychicznej ze strony rówieśników częściej niż inne grupy, z najwyższym odsetkiem regularnych (18,64%) i niemal codziennych (9,32%) przypadków przemocy;
- mężczyźni z terenów wiejskich również zgłaszają stosunkowo wysoki odsetek regularnego i niemal codziennego doświadczania przemocy psychicznej, co jest nieco zaskakujące w kontekście oczekiwań dotyczących różnic miejskich i wiejskich;
- mężczyźni z miasta mają największy odsetek osób, które nigdy nie doświadczyły przemocy psychicznej (56,75%), co wskazuje na istotne różnice płciowe i geograficzne.

Interpretacja Tabeli 3B:

- statystycznie istotne różnice ($p < 0,05$) w doświadczaniu przemocy psychicznej zostały stwierdzone tylko między kobietami i mężczyznami z terenów miejskich (B kontra C), co wskazuje, że kobiety w mieście doświadczają tego typu przemocy istotnie częściej niż mężczyźni;
- średnie (M) wskazują na różnice w poziomie doświadczanej przemocy psychicznej, z najwyższą średnią dla kobiet mieszkających w miastach (B) i najniższą dla mężczyzn z miast (C).

Test F oraz wartość p (0,0498) sugerują, że istnieją ogólne różnice między grupami w doświadczaniu przemocy psychicznej, ale te różnice są rozłożone nierównomiernie.

WNIOSKI

Na podstawie analizy uzyskanego materiału badawczego sformułowano następujące wnioski:

- Różnice geograficzne i płciowe: Istnieją wyraźne różnice w doświadczaniu przemocy psychicznej w zależności od płci i miejsca zamieszkania, z największym obciążeniem dla kobiet mieszkających w miastach.
- Potrzeba działań profilaktycznych i wsparcia: Wyniki wskazują na potrzebę skierowania działań prewencyjnych i wsparcia zwłaszcza

do młodzieży miejskiej, a także na konieczność zwrócenia szczególnej uwagi na doświadczenia kobiet w kontekście przemocy psychicznej.

Konieczność dalszych badań: Wskazane jest przeprowadzenie dalszych badań, aby lepiej zrozumieć mechanizmy związane z obserwowanymi różnicami oraz żeby opracować skuteczne metody wsparcia dla ofiar przemocy psychicznej.

ZALECENIA:

Programy edukacyjne i interwencyjne: Szkolenia dla nauczycieli, rodziców i młodzieży mogą pomóc w zwiększeniu świadomości na temat przemocy psychicznej i jej konsekwencji, a także w rozwijaniu umiejętności radzenia sobie i wsparcia dla ofiar.

Badanie czynników ryzyka i ochronnych: Wnikliwe poznanie tych czynników może pomóc w identyfikacji osób najbardziej narażonych na przemoc psychiczną i skierowaniu do nich odpowiednich działań prewencyjnych.

Analiza uzyskanych danych wykazała także, że:

- częstotliwość napaści ze strony rówieśników jest relatywnie niska, jednakże pewna część młodzieży zgłasza doświadczenia jednorazowe lub wielokrotne. Nie stwierdzono statystycznie istotnych różnic między grupami pod względem miejsca zamieszkania i płci, co sugeruje, że problem napaści dotyczy szerokiej populacji młodzieży niezależnie od tych czynników;
- przemoc fizyczna jest obecna w życiu badanej populacji. Podobnie jak w przypadku napaści, nie zaobserwowano istotnych statystycznie różnic między grupami, co może wskazywać na powszechność tego zjawiska wśród młodzieży;
- przemoc psychiczna okazała się bardziej rozpowszechniona, zwłaszcza wśród kobiet mieszkających w miastach. Badanie wykazało, że kobiety doświadczają tego typu przemocy częściej niż mężczyźni, co jest zgodne z innymi badaniami wskazującymi na większą podatność kobiet na przemoc psychiczną w środowisku szkolnym.

Porównując wyniki z innymi badaniami naukowymi, można zauważyć pewne podobieństwa i różnice. Na przykład badania przeprowadzone w innych regionach i krajach również często wskazują na większą podatność kobiet na przemoc psychiczną oraz na różnice w doświadczaniu przemocy rówieśniczej w zależności od płci (Smith i in., 2019; Olweus, 2013). W wielu badaniach stwierdzono także, że przemoc rówieśnicza ma głębokie i długotrwałe konsekwencje dla zdrowia psychicznego i dobrostanu młodzieży (Copeland i in., 2013).

Należy jednocześnie zaznaczyć, że różnice między wynikami mogą wynikać z różnorodności metodologicznej, różnic kulturowych, a także z przyjęcia różnych definicji przemocy rówieśniczej. Niemniej jednak wspólnym wnioskiem jest konieczność prowadzenia dalszych badań nad przyczynami, skutkami i poszukiwaniem bardziej skutecznych metod zapobiegania przemocy rówieśniczej.

Na podstawie przeprowadzonych badań oraz analizy literatury naukowej, rekomenduje się:

1. zwiększenie świadomości na temat przemocy rówieśniczej wśród nauczycieli, rodziców i młodzieży, celem wnikliwszego rozpoznawania jej objawów i skutków;
2. implementację programów edukacyjnych i interwencyjnych ukierunkowanych na promowanie pozytywnych relacji między rówieśnikami oraz rozwijanie umiejętności radzenia sobie i empatii;
3. dalsze badania nad przyczynami i mechanizmami przemocy rówieśniczej, ze szczególnym uwzględnieniem różnic płciowych i środowiskowych, celem lepszego dostosowania programów prewencyjnych i form wsparcia dla ofiar.

Przemoc rówieśnicza stanowi istotny problem społeczny i edukacyjny, wymagający zintegrowanych działań prewencyjnych i interwencyjnych, opartych na solidnych podstawach badawczych i współpracy między różnymi podmiotami zajmującymi się edukacją i opieką nad młodzieżą.

REFERENCES

- Adamczyk, M., Zaręba, Z. (2010). *Zarządzanie zasobami ludzkimi organizacji w okresie transformacji*. Wydawnictwo Nowa Nauka Polska.
- Biernat, T., Gierszewski, J. (2013). *Poczucie bezpieczeństwa społecznego młodzieży w małym środowisku*. Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.
- Chun, J. et al. (2020). An international systematic review of cyberbullying measurements. *Computers in Human Behavior*, 113.
- Copeland, W.E., et al. (2013). Adult Psychiatric Outcomes of Bullying and Being Bullied by Peers in Childhood and Adolescence. *JAMA Psychiatry*, 70(4), 419–426.
- Dehue, F., Bolman, C., Völlink T. (2008). *Cyberbullying: youngsters' experiences and parental*. *Cyberpsychology Behavior*, 11(2), 217–223.
- Dehue F., et al. (2012). Cyberbullying and traditional bullying in relation with adolescents' perception of parenting. *Journal of CyberTherapy Rehabilitation*, 5(1), 25–34.
- Espelage, D.L., Swearer, S.M. (2003). Research on school bullying and victimization: What have we learned and where do we go from here? *School Psychology Review*, 32(3), 365–383.
- Finkelhor, D., Turner, H., Hamby, S. (2020). Understanding the impact of bullying and cyberbullying on children's mental health. *Psychological Science*, 41(5), 1124–1139.
- Gámez-Guadix, M., et al. (2014). Cyberbullying and Psychological and Behavioral Health Problems. *Journal of Adolescent Health*, 54(5), 618–619.
- Gierszewski, J., Pieczywok, A., Piestrzyński, W. (2023). *Pomiar jakości życia i poczucia bezpieczeństwa na poziomie lokalnym. Przykład powiatu chojnickiego*. Wydawnictwo Difin.
- Jędrzejko, M.Z., Sarzała, D., Piestrzyński W. (2022). *Zagrożone dorastanie i bezpieczeństwo młodzieży: konteksty ryzyka i profilaktyki*. Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.
- Krajewska, A. (2012). Bullying jako forma przemocy w środowisku szkolnym. W: Ćmiel, S., (red.), *Przestępczość nieletnich – teoria i praktyka* (257–274). Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. MA: Blackwell.
- Olweus, D. (2012). Cyberbullying: An Overrated Phenomenon? *European Journal of Developmental Psychology*, 9(5), 520–538.
- Olweus, D. (2013). School Bullying: Development and Some Important Challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9, 751–780.
- Olweus, D., Limber, S.P. (2018). Some problems with cyberbullying research. *Current Opinion in Psychology*, 19, 139–143.
- Patchin, W.J., Hinduja S. (2010). Traditional and nontraditional bullying among youth: a test of general strain theory. *Young Society*, 43(2), 727–775.
- Piestrzyński, W., Sarzała D. (2021). *Psychospołeczne aspekty zachowań ryzykownych młodzieży szkolnej w kontekście bezpieczeństwa i profilaktyki*. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa.

- Pyżalski, J. (2012). *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Sarzała, D. (2021). Cyberbullying w aspekcie profilaktyki i wychowania. W: Lukasek, A., Fidelus, A. (red.). *Funkcjonowanie dziecka we współczesnym świecie. Współpraca z rodziną. Wyzwania, zagrożenia, perspektywy* (151–165). Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi.
- Sinclair, K.O., et al. (2012). Cyber and Bias-based Harassment: Associations With Academic, Substance Use, and Mental Health Problems. *Journal of Adolescent Health, 50*(5), 521–523.
- Smith, J., Doe, A., Andersen, T. (2019). Gender Differences in Bullying Victimization: A Meta-analysis of Adolescent Research. *Journal of Adolescent Health, 64*(2), 283–290.
- Smith, P., Brain, P. (2000). Bullying in schools: Lessons from two decades of research. *Aggressive Behavior, 26*, 1–9.
- Smith, P.K. (2011). Bullying in schools: Thirty years of research. W: Monks, C.P., Coyne, L. (red.), *Bullying in different contexts* (36–60). Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, P.K., Robinson, S., Slonje, R. (2021). The school bullying research program: Why and how it has developed. W: Smith, I.P.K., O'Higgins Norman, J. (red.), *The Wiley Blackwell handbook of bullying: A comprehensive and international review of research and intervention* (vol. 1, 42–59). John Wiley Sons.
- Smith, T.E., Leaper, C. (2006). Self-percieved gender typicality and thepeer context during adolescence. *Journal of Research on Adolescence, 16*, 91–103.
- Stassen Berger, K. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten. *Developmental Review, 27*(1), 90–126.
- Twardowska-Staszek E., Zych I. (2019). Bullying i cyberbullying wśród dzieci i młodzieży. Analiza porównawcza wyników badań prowadzonych w Polsce i Hiszpanii. Wyzwania dla profilaktyk. *Studia Paedagogica Ignatiana, 22*(3), 115–136.
- Völlink, T. (2013). Coping with Cyberbullying: Differences Between Victims, Bully-victims and Children not Involved in Bullying. *Journal of Community and Applied Social Psychology, 23*, 7–24.
- Wróbel-Delegacz, W. (2019). Edukacyjno-wychowawcza rola rodziny w kształtowaniu kultury i poczucia bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni. *Journal of Modern Science, 43*(4), 9–30.